

ЕКОЛОГІЧНЕ НЕВІГЛАСТВО ЯК ІНДИКАТОР ГУМАНІТАРНОЇ КАТАСТРОФИ НАШОГО СУСПІЛЬСТВА

*Кравчук Ольга,
канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Да указывает разум всюду,
Где жизнь благодворит живым (Й. Гете)

Вершиною сформованості та прояву екологічної компетентності людини можна вважати такий стан взаємодії в суспільстві, коли кожна спільна та індивідуальна дії вимірюються критеріями екологічної безпеки й корисності як на державницько-управлінському, так і на міжособистісному рівнях. Одночасно така взаємодія стає нормою поведінки, правилом-традицією і ціннісним орієнтиром життя громади, загальноприйнятим фундаментальним критерієм оцінки якості життя. Тобто в загальнокультурному просторі не постає питання рентабельності або економічної ефективності екологічної безпеки. І, звісно ж, що будь-які дії, спрямовані на погіршення якості життя, сприймаються та оцінюються усіма членами суспільства як злочин проти людства. *Чи психологічно здорова людина наважиться свідомо знищувати себе і своїх нащадків?*

Результати польових досліджень освітнього простору (О. П. Кравчук) дають підстави для висновку, що, на жаль, Україна у XXI столітті – це країна загальної гуманітарної катастрофи. Грамотна і освічена людина сприймається більшістю не як цінність, а як неприємний подразник – джерело проблем. Екологічне невігластво і шахрайство в нашій країні є закономірним явищем, яке сформувалося на тлі всезагальної екологічної малограмотності, зниження рівня загальнонаукової обізнаності вчительства, заполітизованості процесів соціальної взаємодії на локальному рівні, засилля інформаційного простору низькоякісними інформаційними продуктами, надзвичайно сильної соціально-економічної розшарованості населення і, як наслідок, загальної кризи смислів.

У нашому суспільстві часто представниками різних професій екологічні знання та вимоги негативно сприймаються через призму потреби виконання певних законодавчих норм, які вони не розуміють та ще й фінансово обтяжують.

Про кризу екологічної свідомості свідчить і зміст інтерактивної мапи на сайті Міністерства екології та природних ресурсів України [1]. На 18 лютого 2020 року, якщо подивитися шар даних про стихійні сміттєзвалища, то ми можемо зробити висновок, що в країні високий рівень екологічної свідомості і тільки у 6-и областях (Волинській, закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській та Донецькій) є проблеми з появою таких небезпечних для здоров'я і життя об'єктів. А між тим – саме тут є люди, які шукають допомогу і намагаються пробудити у державних мужів та сусідів по території проживання відповідальність, сумління і людяність.

На цій мапі ми бачимо тільки оприлюднення окремих випадків однієї з екологічних проблем українського суспільства – утилізації відходів життєдіяльності. А інші чому проігноровані? Так прогресивна демократична ідея відкритого інформаційного суспільства перетворюється на інструмент інформаційного невігластва та шахрайства.

Аналіз зібраних мною даних з польових досліджень освітнього простору в центрі України на стику Житомирської, Вінницької і Черкаської областей свідчить про те, що за останнє десятиліття стан нашого спільного простору життя надзвичайно погіршився і став у деяких містечках і селищах просто небезпечним – особливо це стосується зон спільної взаємодії, тобто водоймищ, великих неконтрольованих постпромислових зон, зон відпочинку, транспортної інфраструктури. Обговорення екологічних проблем йдеться тільки в контексті природокористування (стягнення податків) та охорони деяких пам'яток природи у обмеженому колі фахівців або «активістів», питання ж міжлюдської взаємодії, екологічних проблем духовного існування людини зовсім не обговорюються. На карті в сервісі Google зазначено, що в Черкаській області існує парк по річці Татарка, але насправді – це є неконтрольоване сміттєзвалище в центрі містечка Городище.

У філософській та інженерній літературі зазвичай погіршення якості природного середовища пояснюється неконтрольованим збільшенням техногенного навантаження, але ж майже вся переробна інфраструктура за останні 30 років знищена.

Політична мода на екологічну тематику в останні десятиліття укріпила в типових освітніх програмах закладів загальної середньої освіти екологічний зміст на рівні обов'язкової вимоги формування ключової компетентності «Екологічна грамотність і здорове життя». Звіти про досягнення в цьому напрямі вражають, кількість заходів екологічного змісту також. І бібліотекарі, і працівники позашкільної освіти, і політичні діячі та активісти різних рівнів і спрямувань – усі створюють хвилю екологічної небайдужості. Проводяться акції, конкурси, проекти екологічного змісту. Крізь у ЗМІ, на педагогічних нарадах і в кабінетах можновладців звучить екологічна лексика. Усі розбираються в екологічних проблемах та екобезпеці, але реалії життя свідчать про протилежні надзвичайно небезпечні тенденції. Так, на подвір'ях більшості сільських шкіл в якості прикрас використовуються автомобільні покришки та залишки шиферу, температурний режим класних кімнат в осінньо-зимовий період не витримується тощо.

Брига екологічного невігластва сучасного українського суспільства накрила майже всі сфери життя. Вона є одним з проявів гуманітарної катастрофи нашого народу. Змінити власне ставлення до себе і спільноти – це складний психологічний процес, в якому важливу роль відіграє вольове зусилля на рівні роботи з власною свідомістю. Для здійснення такої роботи необхідно мати фундаментальні знання та міцний соціальний інститут, що забезпечить їх продукування.

Екологія як наука не може бути частково важливою в політехнічному і педагогічному вузі, в медичному середовищі і серед музикантів. І дивними є застарілі уявлення про екологію як невеличкий розділ в біології або географії.

Зміст освіти в закладах загальної середньої освіти необхідно не «екологізувати», а вибудовувати з орієнтацією на компетентнісний результат (і це не є новиною), а саме: формування індивідуальної екологічної свідомості здобувачів освіти і, як наслідок, укріплення та розвиток колективної екологічної свідомості та поведінки. Старі підходи до формування екологічно виваженої і свідомої поведінки

вже не діють – треба розробляти нові технології. *Учитель* (незалежно від предмета) *має стати носієм сучасної екологічної культури* – тільки тоді можна буде забезпечити екологічну безпеку та розвиток нашого суспільства.

Кто жил, в ничто не обратится!

Повсюду вечность шевелится.

Причастный к бытию блажен! (Й. Гете)

Ключові слова: гуманітарна катастрофа, екологічне невігластво, екологічна культура, стихійні сміттєзвалища, зміст освіти.

Список використаних джерел

1. Міністерство екології та природних ресурсів України. Інтерактивна мапа [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://ecomapa.gov.ua/?layer=zvern> (дата звернення: 20.02.2020).